

Múltbevallás

Rendszerint nehezemre esik a korai ébredés, ébresztőórám éles zaja is alig ráz fel álmomból. Ma azonban nem volt szükségem a „még öt perc” funkcióra – a megszokottnál is korábban keltem.

Hajnali négy óra tíz perc – tizenhárom óra a gép felszállásáig. Egyedül a telefonom kijelzője világította be a sötét szobát – értesítések özöne pörgött végig rajta. Egy-egy kis szelet a világ zajából: politikai viták és hírek, gazdasági válságok, természeti katasztrófák sorozata. Lassan elhúzva a felhalmozódott ikonokat, megláttam a mai legfrissebb cikket: *2022. február 24., 13 évvel ezelőtt a mai napon...*

Emlékek hada záporozott meg – az első légvédelmi sziréna hangja, az összepakolt bőröndök a sarokban, a tehetetlenség. Felvillantak az emberek arcai: rokonok, szomszédok, idegenek, mindannyian ugyanazzal a tekintettel – a bizonytalanság s a félelem tükörképei, amely mindannyiunkban úgy motoszkált, mint növényben egy kártékony állat. Csak pakoltunk. Papírok, ruhák, fényképek. *Vigyetek haza mindent, ki tudja, mikor jösztek vissza.* Egy mondat, amelynek súlyát tizenöt évesen még nem fogtam fel igazán, de most már tudom, hogy benne volt minden, amit aznap elveszítettünk.

Emberi mivoltunk egyik alappillére, hogy remélünk a végsőkig; s olykor emiatt azt sem hisszük el, ami tisztán elénk van tárva. Az előző éjszakát részben félelem ölelte körbe, hisz barátnőm interneten egy korábbi cikket olvasott minderről. Előrejelzésnek nevezte, én inkább rémhírnek; álmaim és terveim olyan hangosan zakatoltak bennem, hogy elnyomták a legapróbb kétely neszt is. A korareggel érkezett bejelentés azonban hidegzuhanyként ért mindannyiunkat.

Fiatal vagy, ezek a legszebb éveid – mondják –, s bár valamennyi igazságot tartalmaz az állítás, mégis túlnyomórészt megcáfolták mindezt a világszerte kitörő járványok, s a jelenleg is dúló háborúk hada. De, ami nem öl meg, az megerősít – tökéletesen mutat poszteren, motivációs könyvborítón; ellenben a valóságban ez egy sokkal összetettebb, hosszabb beismerés. Az igazi fejlődés legtöbbször akkor történik, amikor az életben nem tudsz mindent irányításod alatt tartani. A valódi erő a kitartásban rejlik, abban, hogy minden egyes lépés során egy újabb rétegét építjük fel önmagunknak, még akkor is, ha nem látjuk a célt, és csak homályos útmutatásokat kapunk. Az élet legfontosabb leckéje nem az, hogy hogyan kerüljük el a nehézségeket, hanem az, hogy hogyan tanulunk meg együtt élni velük, hogyan találunk erőt az újrakezdéshez, még ha kilátástalan is a helyzet.

A városba költözésem óta hiányolom a falusi nyugalmat. Majd külföldön jobb lesz – gondoltam naivan. Minél távolabbra sodort az élet, annál erősebben húzott vissza a szívem oda, ahonnan indultam. A város sebessége, mindaz, amit gyorsan elérhetsz, ami számodra szükséges, kezdetben vonzó volt. A mindennapok rohanása, a találkozók, a dinamika, amit az idegen helyzetek és emberek közelsége hozott – minden új volt és izgalmas. De minél hosszabb ideig éltem így, annál inkább éreztem, hogy valami fontos dolog hiányzik. S habár kiköltözésem óta több év eltelt, azóta is gyakran mondják, hogy *nagyon vidékiesen nyomod, öcsém*. Ilyenkor csak mosolygok – nem tudják, hogy ez nem csupán a beszédstílus, hanem egy darab abból, amit otthagytam. Elvégre az ember valódi énjét nem tudja otthagyni a határnál.

2035-öt írunk. Az automatizálás mindenhol jelen van, az AI életünk legtöbb aspektusát irányítja. A városok tovább nőttek, a technológiai fejlődés olyan mértékű tempót vett, hogy szinte mindent azonnal elérhetünk – habár az utazás egyszerűbb lett, de sokszor az érzelmi kapcsolódások maradtak el. Az elmúlt évtizedben a közösség érzése ritkábbá vált.

A világ egyre csak felgyorsult, digitalizálódott, kiszámíthatatlanná vált – mégis sokszor úgy érzem, számomra lassabban, egy régebbi ritmus szerint zakatol. Miközben a világ egyre többet kínált, az igazán fontos dolgok elvesztek a szürke hétköznapiakban. Közgazdászként az egész világot egy komplex rendszerként látom, amelyet folyamatos változások alakítják. Adatokat, számtalan összefüggéseket és tendenciákat elemzek, mindezek által megtanultam átlátni a folyamatokat, döntéseim súlyát. Azonban egyes dolgokat nem lehet képletbe foglalni vagy táblázatokban kiszámolni. Hosszú és fárasztó üléseken vagyok túl – nehéz döntések között vacilláltunk, mérlegeltünk, amelyeknek sokkal nagyobb súlyuk van, mint azt diákként elképzeltem. A globális piac számtalan szakadékot rejt, legfőképp azokra nézve, kik a peremén vannak. S habár a modernizáció mindent elért, a falusi élet sokszor elmaradt mindezek mögött.

Az elvándorlás tömegesen felgyorsult, a fiatalok a modern világban kerestek új lehetőségeket. A globális összefonódások ellenére az emberek nem felejtkeztek el az identitásukról – továbbra is ragaszkodtak saját kultúrájukhoz, mélyen magukban meg akarták őrizni mindazt, ami a gyermekkori énjükhöz tartozott.

Komótosan kikászálódttam meleg ágyamból. Délután fél hatkor indul a következő járatom, ezzel haza. Édesanyám megkérdezte, milyen étellel várjon haza. Az utóbbi napokban egyre inkább hiányoztak az otthoni ízek: a hasgatott haluska, a frissen főtt pelmenyi, a vasárnapi borscs leves. Már egész kicsi kortól segítettem mindezek elkészítésében; habár akkor még nem tudtam hasgatni a haluskát. Komoly arccal, teljes odaadással csináltam – mintha

valami hatalmas dolgot alkotnék. Kicsi, ügyetlen kezeimmel csak annyit tudtam, hogy a megformázott tészadarabokat kis körökké alakítsam. Majd a tányérban lévő minden megfőtt kerek tészadarabnál megjegyeztem, hogy *azt én csináltam*, illetve *ez is az enyém*. A felnőttek mindig elmosolyodtak és megdicsértek, még akkor is, hogyha ha a kis körök inkább hasonlítottak elnyújtott lapocskákra vagy girbegurba formákra, mint szabályos darabokra. Négyévesen nagy teljesítménynek könyvelhető el. Ahogyan a pelmenyikészítés egyaránt; habár a legegyszerűbb feladatot kaptam – a hús tészára helyezését. Akkor még nem értettem, milyen nagy türelmet és odafigyelést igényel a hajtogatás és az illesztés, de boldogan végeztem a rám bízott munkát. Ezek, s sok más programok – paszulybontás, befőttölés, eperszedés (holott utánam kellett szedni a sort) – az otthon érzését keltették bennem.

Ezek a közös munkák színesítették meg igazán a hétköznapiakat. Paszulyfejtéskor kint ültünk a terasz alatt, s akár hosszú órákon át bontottuk a száraz héjakat. Legtöbbször versenyeztünk, hogy ki tudja a legtöbb cirkós színűt kinyerni, máskor csak csendben beszélgettünk vagy hallgattuk a nyári záporok egyvelegét.

Befőttkészítéskor pedig messziről éreztük a gyümölcsök illatát, átjárta a forró cukros lé illata a házat. Hatalmas üstökben főttek a lekvárok – szilva, barack, eper, meggy; minden, amely a kertünkben termett. A polcokra felkerült üvegek pedig nemcsak az édes gyümölcsíz őrizték meg, hanem a közös munka örömét egyaránt. S ma, amikor visszagondolok ezekre a napokra, egy olyanfajta világ képe tárul elém, ahol nem a határidők és teljesítmények szerint éltük napjainkat, hanem egy kellemes ritmus szerint, amelyben minden évszaknak és ünnepnek megvolt a maga varázsa.

Mostanában egyre gyakrabban tűnnek fel ezek az emlékek. Nemcsak az ízek, hanem a házunk előtti kisdomb gyerekhanggal telt zaja, ahonnan a környező falvakat csodáltuk naplementekor; az erdőben lévő kisasztal, ahol megvitattuk az élet nagy kérdéseit – amit hatévesen még csak a barátság és a következő játék kiválasztása jelentett. Gyerekfejjel még nem sejtettük, hogy az idő lassan átír mindent: a pad elkorhad, a domb csendes lesz, a labda eltűnik. Azonban az érzés, amit akkor éreztünk, azóta is velünk maradt. Még most is, ahogy egy másik ország szegletében vagyok, néha újra abban a nyári délutánban érzem magam. Látom az epersort, a gyermekkezem, ahogy az számócafosárban kotorászom; s ahogy éreztem a beton melegét, ahogy poros udvarokon griccelltünk testvéremmel. A nosztalgia nem csupán a múlt iránti vágyakozást jelenti – olykor kapaszkodóként is szolgál.

A hazai tájszavak sokszor okoztak félreértést, érthetetlen pillantásokat, amikor elköltöztem külföldre. Egyszer például teljes meggyőződéssel kértem zacskót az eladótól, mire ő mosolyogva kérdezett vissza, hogy *nejlon szatyorra* gondolok-e. Vagy, amikor egyetemi csoporttársam előtt megemlítettem, hogy bulacsakát hoztam tanulmányi túrán az útra. Úgy nézett rám, mintha valamilyen különleges nemzeti ételt említenék, holott mindez zsömlét jelentett. A legnagyobb megdöbbenést azonban az okozta barátaimnak, amikor az egyetemi órák után azt mondtam nekik, hogy most már megyek az opsiba. Sokszori találgatásuk ellenére sem sikerült eltalálniuk, hogy a kollégiumra gondolok ez alatt a kifejezés alatt.

Néha, ahogy hazautazok, más képet öltenek a múlt emlékfoslányai. Nem látom többé a katonai ellenőrzőpontokat az út szélén, a rozsdásodó sorompókat, s a szigorú tekinteteket, amelyek valaha minden utazást kísérték. A megszokott csendes feszültség is köddé vált, amely régen tisztán lebegte körül az útmenti állomásokat. Ahogy kinézek az ablakon, a táj maradt a régi: a földek ugyanúgy terülnek el, azonban a településeken már nem az egyenruhába öltözött emberek mozgolódását látni, hanem piacra igyekvő embereket, kerékpározó gyermekeket, vasárnapi ruhába öltözött időseket. Ami régen elképzelhetetlen volt, mára természetessé lett.

Amikor először utaztam ellenőrzések nélkül, megszokásból kerestem a kézmozdulatot, amely intésére félreállt a busz. Azonban akkor nem volt ott senki. A busz tovább gurult, még csak nem is lassított le. Az emberek a járművön eleinte csendben ültek ízelve a nyugalom zamatját. Aztán lassan egyre élénkebb lett a beszélgetések hangja, halk nevetések hallatszottak, mintha a feszültség, amelyet hosszú évek alatt magunkba szívunk, óvatosan oldódni kezdett volna.

A szabadabb utazás érzése mindezzel együtt valami másra is rávilágított engem; bár az akadályok kívülről megszűntek, belülről újfajta kihívásokkal szembesültünk. Személyes tapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy az elmúlt évek egyik legnagyobb megpróbáltatása mégis csak, hogy ne veszítsük el önmagunkat. Társadalmunk nap mint nap döntések sorozata elé állít minket: tanulj többet, dolgozz hatékonyabban, légy rugalmasabb, gyorsabb, jobb. Egyszerre kellene határozottnak és alkalmazkodóképesnek, önazonosnak és megfelelni vágyóknak lennünk. Mindemellett úgy kell építenünk egy stabil jövőt, hogy a jelen is ingatag. Ahogy a világunk gyorsabb lett, úgy a döntéseink komolyabbak, az idő pedig vésszesen kevesebb. Egyik nap még a diploma megszerzése a cél, másnap pedig a biztos munkahely, lakhatás, önállóság – mintha mindig lenne egy következő lépcsőfok, amit el kell érni.

Akármilyen gyorsan is változik a világunk, akármennyire is próbál a teljesítmény és a megfelelési kényszer hajszozni, az alapértékeink azok, amelyek igazán vezérelnek minket, hiszen ezek azok, amelyeket bárhová is visz a munka s a feladatok sorozata, szem előtt tartunk. A közgazdaságtan gyakran számszerűsít, kalkulál és összevet. Azonban a közösségek, s az élet nem ilyen pontos képletek szerint működnek. Egyetlen gazdasági modell sem tudja előre jelezni, hogy egy vasárnapi ebéd közös nevetései mennyi lelki erőt tud önteni valakibe egy nehéz hét előtt. Ahogy azt sem tudja meghatározni egy statisztikai mutató sem, hogy mekkora örömet okoz egy rég nem látott családtag ölelése. Ezeket az értékeket nem lehet adatokból, algoritmusokból kinyerni.

Gyermekként is hasonlóan képzeltem el a világot 2035-re: önvezető járművek szállítják az embereket, mesterséges intelligencia segít a háztartási munkában, digitális valuták felváltják a hagyományos fizetőeszközöket. Mindez lenyűgöző – de önmagában kevés. Mert mit ér az innováció, ha az emberek egyre inkább elidegenednek a világtól s egymástól.

Személyesen azt tapasztaltam, hogy a valódi haladást úgy érhetjük el, hogyha olykor merünk hallgatni érzéseinkre. Ugyanis egyes döntéseink ára nem mérhető sem forintban, sem euróban vagy dollárban, de sokkal inkább bizalomban, társadalmi kohézióban, hosszú távú stabilitásban. Hogyha egy ország leépíti szociális védőhálóit, talán javíthatja költségvetési mérlegét, azonban ezzel együtt növeli az egyenlőtlenséget s a frusztrációt. Az elején a számok rendezettebbnek tűnhetnek, a grafikonok meredekebb emelkedést mutathatnak, s külső szemmel mindez hatékonyságnövekedésként jelenhet meg. Azonban mindez csupán látszat, mert mindaz, amit ilyenkor veszítünk nem feltétlenül a felszínen mutatkozik meg, hanem a szálakban rejlik aprólékosan. Hiszen olykor, amikor túlzottan a mérhető eredményekre koncentrálnak, gyakran éppen azt veszítjük el, ami számunkra a legfontosabb.

Az évek elteltével jöttem rá, hogy ugyanezt éljük át emberi kapcsolatainkban. Lehet, hogy egy kapcsolat hatékonyabbnak tűnik, ha nem szőnyeg alá seperjük a konfliktusokat, hogyha minden üzenetre időben válaszolunk, vagy ha részt veszünk minden elvárt eseményen. Azonban a valódi jelenlét nem egyenlő a valódi kapcsolattal. Legtöbbször látszólag a jól működő emberi kötődések mögött is ott lehet a kiüresedés, az elnyomott érzések és gondolatok.

Odahaza felnőni azt is jelentette, hogy már egész fiatalon megtanultuk, hogy kapcsolataink segítik igazán a túlélést. A közösség kicsi, de szoros – az emberek még egymásra vannak utalva. Legyen szó a szomszédról, aki áthoz egy adag levest, ha lebetegszel; egy rokonról, aki időben szól, hol lesz útlezárás; egy falusról, aki kedvességből besegít az

építkezésben. Ez az a fajta kapcsolódás, amelyet nem lehet képeslapokkal és kedves közösségi média-kommentekkel pótolni. Mindez adja meg a közösség valódi erejét.

Megtanultam párhuzamosan látni az igazságot, megérteni, hogy a valóság olykor nem egyértelmű, és hogy sokszor az empátia azonos értékkel bír, mint a precízen kiszámított válaszok tömege. Ez a fajta alázatos viselkedés a világ felé olyan készség, amelyet megtanítani nem lehet – hanem otthon, gyermekkorunkban sajátítjuk el.

Ugyanakkor fájdalmas pont az, amikor a nehézségek között a kapcsolatok is próbára kerülnek. Legtöbben külföldre költöznek a jobb élet megteremtése céljából. A megélhetésért való küzdelem pedig háttérbe szorítja az időt a találkozásra, az együtt töltött órákra. Ilyenkor különösen fontos felismerni: hogyha nem tápláljuk a kapcsolatokat, akkor lassan elporladnak.

Elkerülni otthonról egyszerre jelentett felszabadulást és veszteséget. Felszabadulást, mert több lehetőség tárult elém. Közben világossá vált, milyen sokat adtak az otthon töltött évek számomra. Már gyerekként megtanultunk alkalmazkodni, két nyelven gondolkodni – ezek a készségek észrevétlenül formálták a személyiségünket, és mára pontosan azok váltak előnyömmé, amelyek egykor nehézségeim voltak. A munka világában azonnali előnyt jelentett, hogy képes vagyok gyorsan alkalmazkodni s rugalmasan kezelni a változásokat. Mindeközben a veszteség érzése is velem maradt. Mert, amit magam mögött hagytam, az nemcsak földrajzi hely volt, hanem a közeg és az otthon. Hiányzott az az érzés, hogy egy közösség szerves része vagyok – nem pedig valaki, aki külföldről érkezett.

Elhagyni valamit azért, hogy többé vállhas, mindig kettős érzést vonz magával. A tanulás és a munka során megszerzett tudás és tapasztalat minden egyes új lépéssel távolabb vitt a szülőföldemtől – mégis, a gondolat, hogy egyszer visszavihetem mindezt oda, ahol az első lépéseimet tettem, új értelmet adott az egész útnak. Célként szolgált arra, hogy jobbak tegyünk saját életünket – s ha valóban szerencsések vagyunk, olykor másokét is. Mindez nemcsak gyökerünk, hanem tükörképünk is egyaránt.

Visszavinni a tudást nem csupán a fizikai hazatérést jelenti, hanem azt is, hogy képesek vagyunk új perspektívákat nyitni azok előtt, akik otthon maradtak. Hogy képesek vagyunk megmutatni: lehet másképp is; nem feltétlenül jobban, de másként. Különösen igaz ez egy olyan közegben, ahol az elvándorlás természetessé vált. Ahol mindenki ismer valakit, aki elment, s máshol épít új jövőt. S ha ezt egy olyan közegben tesszük, ahol egyre szűkülnek a lehetőségek, akkor minden új nézőpont reményt ad az arra szorulóknak. A tudás hazavitele tehát nem csupán szakmai, hanem mélyen emberi tett is, amely akkor kezd el igazán értelmet nyerni, amikor

képes kapcsolódni gyökereihez. Az elválás érzései mindig vegyesek. Először szabadságot és lehetőségeket hozott a távolság, de ahogy egyre többet tanultam, egyre inkább éreztem, hogy a haza nemcsak egy hely, hanem egyfajta belső kapaszkodó is. És bár sok mindent elértem, amit kitűztem magam elé, mindig ott volt bennem a gondolat: hogyan tudom ezt a tudást és tapasztalatot valóban hasznosítani otthon, ott, ahol a szükség talán nagyobb. S ha valamit igazán megtanultam elköltözésem óta, az az, hogy a legnagyobb ajándék, amit továbbadhatunk közösségünknek, az a hit, hogy érdemes küzdeni, tanulni és megmaradni – vagy olykor épp visszatérni.

Vannak helyek, amelyeket az ember sosem tud igazán elhagyni. Hiába költözünk távol, változik meg a nyelv, a pénznem, s az utcanév – az otthon egy koordináta marad számunkra. Mert az otthonom nem csupán egy pont a térképen. Egy belső iránytű, amely mindig mutatja a megfelelő utat. Akármilyen messzire is sodor el az élet, ezekhez a gyökerekhez térek vissza újra meg újra - nemcsak megemlékezni eddigi életemre, hanem erőt is meríteni az előttem álló dolgokhoz.

S hogy miét írom meg ezt az esszét? Talán leginkább azért, mert szeretném kimondani mindazt, amit a mindennapok sodrásában nem mindig van időnk megfogalmazni: hogy az ember, bármilyen messze is kerül, mindig magával viszi a múltját. Ez az esszé egy beismerés. Beismerése annak, hogy mennyire sokat jelentettek azok az emberek, helyek és élmények, amelyeket egy időben talán fel sem fogtam, természetesnek vettem. S hogy nem minden lépésem volt tudatos, de akárhogyan is alakult, mindig bennem volt a szándék, hogy értelmét adjam annak, ahonnan jöttem. Egy próbálkozás is arra, hogy megtaláljam a saját utamat a világban. Hogy ne a külső elvárásoknak tegyek eleget, hanem hű maradjak ahhoz, amit igazán fontosnak tartok.

Végső soron azért írom ezt az esszét, mert hiszek abban, hogy a személyes történeteknek erejük van. Hogy a legnagyobb hatást nem mindig az objektív igazságok gyakorolják, hanem azok az emberi pillanatok, amelyekben felismerjük magunkat a másik történetében. Ha ez az esszé akár egyetlen olyan olvasóhoz is eljut, aki ebben az útkeresésben magára ismer, akkor már volt értelme megírni.